

De *retxa* *Retxar* mall. 'omplir d'escriptura' (BDLC XIII, 359); sembla 'esgrimir' en un passatge d'AMAlcover en BDLC x, 232: de fet *AlcM* cita la frase *retxar ses espases* en una rondalla d'ell, definint 'estar indignadíssim': aquí també es podria partir del sentit aràbic 'barra de ferro'. *Retxat* 'reixat' mall. i men.: «per daurar e pintar lo *retxat* de Sta. Praxedis», doc. mall. de 1364; punt de *retxat* 'punt de ganxet amb malla semblant a una reixeta' a l'Emp. i Gxa, *AlcM*. «*Retxadets*: de fil de ferro, de barretes de ferro o de fust» i «*retxàts*: barras de ferro posadas a finestra qui aturan es passar-y», «*retxador*: posteta on estan ficades les cordes de guitarra»: tots ells en el DFgra

Retxillera 'fenella, esclatxa' mall. en l'humorista Seb. Morro (c. 1853) «ocultas dins un pané / tres senyores forasteres / veren, per ses *retxilleres*, / Carlos quint y Saladino / qu'encalsaven un borino / per dins un camp de faveres» (JMBover, *BiEscrBal* I, 523.10.7); 'esclatxa' AMAlcover (BDLC VII, 335); Moll tradueix l'al. *stimmritze* per «*retxillera* de la veu» (BDLC XI, 160); 'espitllera' en Tomàs Aguiló. Ara bé en textos del S. xv aquest mot apareix amb la *g* deguda al contraiet europeu: amb el sentit de 'portell per entrar' en la Glosa de l'Ave Maria (S. xv, p. p. Aguiló, *Cançoneret*, 4): «Virgo que, sens *raigillera*, / com lo sol per vedriera, / Déu passà per fer-te Fill»; i clarament en el sentit de *reixa* 'reixat' en un doc. val. de 1447: «una barra grossa, de larc de onze palms --- la qual havets feta fer, a ops de la *ragellera* que s fa en la secrestia de la dita capella» (mal entès com «fenella») 'esclatxa' per *AlcM*, amb la coneguda dissim. valenciana *e-é > a-é*.¹¹

Reixac, *reixaca*, *reixaga*, no són derivats del nostre mot sinó provinents tots d'un mot aràbic d'una altra arrel: *rašāqa* 'forca de tres pollegons' (Dozy, *Suppl.* I, 531b), que ha deixat també rastre en el domini castellà, veg. Dozy-Engelmann, *Gloss.*, 201. D'aquí vénen *reixaga* «pala forçada de ferro que serveix per treure el pa del forn» (StFeliu de C.); *reixac* «pala que servia per enfornar i treure el pa del forn» (Terrassa, *BDC* 40 xx, 269); «fitora de quatre o cinc pues que serveix per pescar, punxant el peix dins el riu» a Calaceit i Rib. d'Ebre (*AlcM*): que sens dubte amb aquest sentit ja figura en els *Colloquis de Tortosa*, de Crist. Despuig, a. 1555: «palangres per a anguiles, bolechs, arsinals, ralls, *reixagues*, pantenes, bertols ---».

+*Retxaca* diuen, amb un sentit figurat, a Eiv.: i aquí veiem, per aquesta *-tx-*, que el mot ha estat arrossegat, en català, a l'òrbita de *reixa/reixa*: «—Hi aniràs tu tot sol a trebaiar --- que ses feines me sobren: arregla't així com vulguis!— No li vingué de nou an En Pere aquesta *reixaca*, perquè a dir sa veritat, ell també solia trobar-se amb sos ossos més madurs que no hauria volgut», JnCastelló (en Villangómez, *Llibre d'Eivissa*, p. 211): des de 'cop de fitora' sembla haver-se passat a 'escàndol, ramblatge, filípica'. Res a veure no té amb això el NL i NP *Reixac* (=oc. *Raussac*, d'origen celtoromànic). Sí, en canvi, el de *Reixaca* barri de Múrcia (Jaume I), i *Reixaca* vènda del poble eivissenc de Sant Joan (1963).

¹ També els havia seguit MzPi. en un treball juvenil (*Dial Leon*, § 10), però ja va rectificar-ho implícitament en un treball de la maduresa (*Antol de Proxistas*, p. 6) en reconèixer que «por la pronunciació y la ortografía se distinguien antes *rexas* de ventana y *reja* de arado». Ens escruixim de veure que *AlcM* i el dicc. etim. port. de Machado encara no s'han desfet de l'error de l'ignorant pioner Kortring. Altrament notem que si *reixa* vingués del cast. *reja* l'adaptació fonètica fóra ja inconcebible. En els castellanismes moderns la *j* castellana se sol transcriure per *k* (*majo > maco*, *yefe > quefe*), en els antics per *j* (*ž*); l'adaptació *reixa* s'hauria hagut de produir en la fase, quasi momentània, a la fi del S. xvi, en què la *j* cast. va passar per *k* convertint-se tot seguit en *h*. Llavors i tot, existia una pronúncia més tradicional, almenys a gran part del domini cast. (Andalusia, Extremadura, Xurreria) que no havia abandonat la sonora, i és la que els catalans respectaven. Cf. els castellanismes com *enco(n)gir*, *sortija* i altres que han de ser d'aqueix temps, si no ben bé no medievals. —² Text ja recollit i explicat per Balari (*Orig*, p. 606) i *DBal*, s. v. *cadena*. Després Bast-Bass. l'han inclòs en el seu article *catenatum*; on, després de citar el DCEC, i adherir-s'hi essencialment, apleguen altres cinc testimonis catalans de *catenatum*, dels anys 997 a 1095, on es tracta per tot de «scrinium», «arcas», 'balda' etc. Afegeixen «por *cadena* en este pasaje tal vez hay que entender 'cadena cuyos eslabones extremos están provistos de sendas barritas de hierro que permiten trabajarlos a otros eslabones». No hi ha potser prou dades per aprovar ni desaprovar aquests detalls; però, en tot cas, tots estem d'acord que aquestes *rexas* són barretes. —³ Com que a una *x* catalana correspon *ys* en el Roergue, aquesta forma no es pot equiparar amb les hispàniques: s'ha de tractar d'una pronúncia del Sud del dept. Aveyron, on, com en el Tarn, la *j* es pronuncia apitxada; no es pot pensar, però, a explicar els mots hispànics per un manlleu d'aquesta zona, limitada al centre del Llenguadoc, fenomen estrany a tota la resta del domini occità: primer perquè es tracta d'un fenomen molt modern, i després perquè és un so africac (*č* o *ts*); altrament avui el mot afrancesat *grilho* ha cobert tot el territori d'Oc (*ALF* n.º 1588, i 'claiè' 1504) —⁴ Els altres són del S. xiv, el més tardà és de l'Erau (Montanhac), de 1436; entre ells un d'Ais Prov., del temps del Cisma, on es denuncia la troballa d'unes butlles del papa romà Urbà VI (c. 1380), «en las *reias* de Sant Johan d'Ays». —⁵ ix, 134. Avui tots els dantistes estan d'acord sobre el sentit i el detall de la forma del mot: Barbi, *Bullettino d Soc Dant.* XII, 271; text de la *Soc. Dant.*, text i com. de Scartazzini-Vandelli, p. 380; i les cites de Prati, *Voc. Etm.*, s. v. *reggi* —⁶ Deixem que Mistral ens en doni la millor il·lustració: «*Vau-Cluso*, gorge au fond de laquelle naît la fontaine de ce nom. Pétrarque s'y retira en 1337 et y composa la plus grande partie de ses poésies. La fontaine de Vau-